

Napsal F. X. Šalda

(E*forum, 07. 02. 2018)

*Na Štědrý den roku 1907 Šalda v Lidových novinách (15, 1907, č. 355, nestránkovaná příloha) avizoval vznik revue Novina. Časopis s podtitulem **List duševní kultury české** vycházel od ledna následujícího roku a Šalda jej (spolu)redigoval do konce pátého ročníku 1911/1912, tj. do listopadu 1912. I toto programové předznamenání bylo zařazeno do závěrečného svazku Souboru díla FXŠ (Kritické projevy 14. Dodatky z let 1898–1937), který edičně připravili Michael Špirit a Luboš Merhaut a právě jej vydal Institut pro studium literatury.*

F. X. Šalda: List duševní kultury české

K letošnímu Novému roku dali jsme si milý prezent, dali jsme si kulturní čtrnáctideník Novinu. Dali jsme si, tím plurálem míním sebe a přátele Machara a Vodáka. Tedy: dali jsme si prezent, ustrojili jsme si radost. Podtrhuji to si, neboť netrpím křivým altruismem. Každý pořádný a cenný altruism začíná u sebe, není nic než rozšířený egoism. Píšeš-li literaturu, jest jedině důležité, aby strojila radost tobě, ne jiným: líbí-li se tobě a těší-li tebe, věř, ostatní se brzy najdou. A vydáváš-li časopis, jest jedině závažné, aby ti byl pro potěšení. Není smutnějšího a směšnějšího citu, není citu trapnějšího a utopičtějšího, než když vydáváš list a lidé mu tleskají – a ty sám nemůžeš sdílet jejich radost; cítíš stále: ne, ne, chtěl jsem cosi jiného, představoval jsem si cosi jiného! A potlesk zní, zní... a ty bys nejraději zacpal si uši a utekl někam, kde pepř roste.

Tedy, zatím začínáme u sebe a míníme i nadál zůstat u sebe: vydávat časopis, který by prostě dělal nám potěšení. Přidruží-li se k té radosti jiní, dobrá, neodpuďme jich, ale také jich nebudeme lákat.

Řekne se: vydávat si časopis pro potěšení, to není nic těžkého. Oho, pozor! Není to snad nic těžkého, je-li člověku osmnáct a sedí-li v gymnazijní škamně. Ale je-li člověku čtyřicet nebo přes čtyřicet, může-li tisknout, kde chce, má-li k dispozici armádu černých čertíků, přesytil-li se vši tiskařskou černí, je-li difícilnější než starý gourmé a mrzutější než starý čert... nu pak, pánové, neznám obtížnějšího problému na světě. – Jsme trochu difícilní pánové, kteří okusili mnohého a zhnusili si ještě více. Přitom nejsme akademiky, a netrpíme tedy slavomamem. Bude-li se nám přesto naše revue líbit, budeme-li z ní přesto mít radost, no, pak buďte jisti, dokázali jsme cosi ne špatného, při všech rarášcích!

Jsem jist, že jsme si dali Novinou jen splnění starého dávného přání, třebaš jsme o něm

mnoho nemluvili. Pravá přání jsou totiž ta, která člověk nosí mlčky v sobě, zavírá do srdce svého a nikomu jich neukazuje, z pověřeného strachu, aby mu jich nikdo nezakřikl. Já nosil se s takovým přáním leta a leta a jsem tím jist i o svých družích. Ale teprve letos napadlo dobré sudičce položit nám pod vánoční stromek dobrého nakladatele, který rozuměl přáním našeho srdce...

Setkali-li jsme se (mluvím pořád o nás třech), požalovali jsme vždycky na literární bídu českou, rozumí se samo sebou. Ale kdežto jiní literáti zůstávají obyčejně u této melancholické a kontemplativné pravdy, která není dnes již nic víc než konstatování čehosi samozřejmého, my šli jsme hlouběji, nahmatávali kořen zla v oblasti, kde literatura již přestávala a počínalo cosi většího a temnějšího: život společenský, dílna národní duše, všeobecná a celková kultura.

Specificky českou kletbou jest, že dobere-li se někdo něčeho, jest to více méně šťastná náhoda, neuvědomělá náhoda, která nemá žádných dalších důsledků. Máme několik pěkných děl literárních, výtvarných, hudebních. Čím jsou? Ne mnohem víc než skleníkovou květinou, parádním kusem, čímsi, co nepřechází v život, nedává ho, nemnoží ho, nestupňuje ho. V národním hospodářství napůl luxem, napůl balastem, s kterým neví nikdo dobře co počít. A ještě cosi: naše dobrá umělecká díla jsou *výjimkami*, šťastnými extempory, kterým ani zdaleka neodpovídá pravidlo. Ale člověk žije ne výjimkou, nýbrž pravidlem, a výjimka potvrzuje jen pravidlo, které je žalostné a bědné. Kulturní člověk nemiluje kteréhokoliv úspěchu, miluje jen úspěch, kterého se dopracoval s plným uvědoměním, jasně, cílevědomě. Odtud zjev, že u nás máme řadu úspěchů, kterým neodpovídá *zásluha* a jež rozmete zítřejší vítr: nejsou zapjaty do vývojové logiky - jsou šťastnými náhodami, ne vnitřně podmíněnými nutnostmi. Odtud česká kletba: přemíra talentů, nedostatek charakteru. Ale není talentu, který by nedovedl zničit svého majetníka, jako není charakteru, který by nedovedl organizovat malý talent v cosi krásného a celého, radost pohledu i srdci...

Specializace došla u nás stupně, kde se stává pramenem rozkladu a rozpadu. Není posvěcujících sil, sil jednotících, sil, které dávají životu styl. Kultura směšuje se u nás obyčejně, myslí-li se již dost intenzivně, s *civilizací*. Velmi nesprávně. Starat se o hmotné pohodlí, o zdravotnictví, o úpravu cest, o rozumovou výchovu, jest pouhý předpoklad plného kulturního života, samozřejmá jeho hmotná báze. Jsou případy, kde civilizace stává se nebezpečnou kultuře tím, že se povyšuje ze služby na paní, z východiska a předpokladu na cíl. Životu musí dáti jednotu a posvěcení jiné hodnoty než prospěch nebo rozumový užitek. Jsou lidé, vědci, kteří nemají o kultuře ponětí. Pracují ve svém odboru nebo odbůrku bez vědomí o jednotících perspektivách života a smrti. A více: jsou lidé ducha velice zbystrěného a zjemnělého, kterým chybí všecka kultura srdce, praví malodušní ubožáci, kteří mohou rozebírat věčně jen svoji duševní chudobu a hynout v její poušti, bez křídel, která by je přenesla přes ni.

Machar napsal nedávno, že uplynou dvě nebo tři století, než lidé u nás pochopí, co jest kultura. Podepisuju; tak dalek jest tomuto pojmu dnešní způsob myšlení, hodnocení a cítění v Čechách běžný.

Vydáváme-li list duševní kultury české, posvěcujeme jej bohu, který se posud nenarodil. Toho jsme si vědomi. Příští boha toho neuspíší vřava politických nebo parlamentních schůzí, spíše jej zaplaší. Ani nevysedí ho píle a práce - jen práce. Sblížit nás může s ním jen cosi vyššího: *čin*. Ať čin umělecký, ať čin literární, ať čin lidský. Čin - kult génia a jeho intuice.

Uspíšit jeho příští může jen hrdá síla, která nenadbíhá dnešku, nepaktuje s ním. Stavitelem radosti může býti jen ten, kdo položí pevně základní kámen v *sobě*, kdo začne od *sebe*. Zde je centrum, osa, těžiště, ostatní seskupí a navrství se kolem nich. Tedy: *sobě* a pro *sebe* zakládáme a vydáváme list duševní kultury české.

www.ipsl.cz